

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 58.053.045
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(460027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Біницької Катерини Миколаївни

про дисертацію **Литвинюк Галини Іванівни** на тему:

«Професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

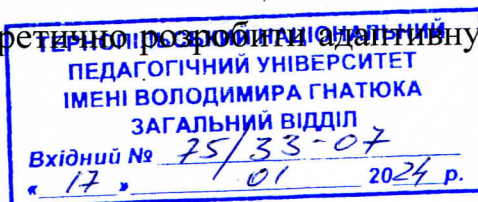
за галузю знань 01 Освіта/Педагогіка,

спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Дослідження Литвинюк Г.І. присвячене теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти. Погоджуємося з дисертанткою, що в процесі утвердження перманентної модернізації освітніх процесів сучасний педагог зобов'язаний безперервно оновлювати свої фахові знання, удосконалювати професійні якості, здобувати соціальний досвід, тобто діяти в системі неперервної освіти. Тому одним із можливих шляхів вирішення проблеми у контексті становлення педагога нового типу – фахівця, який не обмежується власним досвідом, а здатний швидко реагувати на суспільні зміни, коригуючи власну професійну діяльність, може бути використання засобів неперервної освіти.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади підготовки керівних і педагогічних кадрів до інноваційної діяльності у закладах освіти» (державний реєстраційний номер 0120U101844). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 23.11. 2021 р.).

Таким чином, дисертаційне дослідження Литвинюк Г.І. : «Професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти» є на часі, адже воно цілком відповідає актуальним запитам сучасного суспільства та цілям сталого розвитку – його авторкою зроблено спробу теоретично розробити адаптивну

модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти та експериментально перевірити ефективність запропонованої монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти. На думку дослідниці, запропоновані моделі не лише забезпечують ефективність підтримки професійного розвитку педагогів, але й суттєво впливають на розвиток системи неперервної професійної педагогічної освіти в Україні. Отже, обрана Литвинюк Г.І. тема дисертаційної роботи є актуальною, суспільно значущою, спрямованою на цілісний аналіз професійного розвитку педагогів в Україні.

На основі ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованих праць дисертантки ми дійшли висновку щодо найбільш суттєвих наукових результатів і нових фактів, одержаних дисертанткою. Дисертація характеризується належним рівнем наукової новизни, зокрема *вперше* обґрунтовано та експериментально перевірено монотехнологію сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти; *розроблено* адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів з комплексом цілеспрямованих дій та змістових ліній; визначено критерії (мотиваційний, професійний (педагогічна культура, професійна мобільність, професійна відповідальність, професійна майстерність, професійна кар'єра), результативний), відповідні їм показники сформованості індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів; з'ясовано роль неформальної освіти у професійному розвитку педагогів, її компоненти (змістовий, діяльнісний, рефлексивний) та вплив на індивідуальну траєкторію професійного розвитку; окреслено стратегічні наративи підтримки професійного розвитку педагогів у системі неперервної освіти (концептуально-маркетингова модель розвитку професійної компетентності педагогів, стратегія маркетингової діяльності центру професійного розвитку педагогічних працівників, багатофункціональні інноваційно-організаційні структури методичної роботи з педагогами в системі неперервної освіти для професійного розвитку педагогів (Комплексне освітнє трансфер-містечко інноваційних можливостей, Корпоративна Школа Супервізії, Інтерактивна школа сучасного вчителя, Міжгалузева лабораторія компетентного консультанта, Сервісний моніторинговий центр, інтегровані курси підвищення кваліфікації); уточнено поняття «професійний розвиток педагогів», «індивідуальна траєкторія професійного розвитку педагога», «інноваційні продукти неформальної освіти педагогів», «супервізія в педагогічній діяльності». А також подальшого розвитку форми, методи та

засоби науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Результати аналізу тексту дисертаційного дослідження Литвинюк Г.І. свідчать, що дисертантка добре розуміється на теорії, методах дослідження професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти.

Якісний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, забезпечено наступними позиціями:

– структура дисертаційної роботи відзначається логічною, збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань, що сприяло досягненню поставленої мети;

– правильно обраний науковий апарат дослідження, про що свідчать отримані результати та сформульовані висновки;

– використання широкої бази використаних джерел за темою дисертації, що свідчить про всебічний аналіз авторкою досліджуваної проблеми;

– створення належної теоретико-методологічної бази, відповідність предметної спрямованості дисертаційного дослідження сучасним уявленням про професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти.

Таким чином, у дисертаційній роботі Литвинюк Г.І. діагностування наявного рівня сформованої індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога апробовано на практиці через: мотиваційну модель як інструменту професійного розвитку педагогів; адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів; індивідуальну траєкторію професійного розвитку педагогів., що визначають позицію авторки. Здобувачкою чітко визначено методи дослідження та виконано дослідження, яке проводилося упродовж 2018-2023рр. Робота пройшла широку апробацію – її результати оприлюднено на конференціях різного рівня та всебічно висвітлено в низці наукових праць, число яких значно перевищує необхідний мінімум: це 22 публікації автора, із них 3 статті у періодичних наукових фахових виданнях України, 1 – методичний посібник (у співавторстві), 3 – авторських свідоцтва, 6 – тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та 9 статей в інших виданнях. Суттєво, що дисертанткою розроблено діагностичний інструментарій, який містить комплекс діагностичних методів (анкетування,

тести, інтерв'ювання, опитування, карти, адаптер, SWOT-аналіз) для визначення рівня сформованості індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів; розроблено методологічної інфраструктури Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу, які впровадженні у його діяльність адаптивної моделі науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти; розроблено мотиваційні моделі як інструменту професійного розвитку педагогів; створено Корпоративної Школи Супервізії як інструменту управління професійним розвитком педагогів: розроблено стратегії маркетингової діяльності й визначенні шляхи її реалізації й практичного упровадження в діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті й завданням дослідження, підтвердженою ефективністю експериментальної роботи, що засвідчується позитивною динамікою змін, ефективність яких підтверджено кількісними, якісними результатами та методами математичної статистики (дисперсійний аналіз вибіркового даних з використанням критерію критичного розподілу Фішера, перевірка статистичної значущості результатів за допомогою критерію χ^2 Пірсона).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Зміст та структура дисертаційної роботи є цілісною, та логічною, методологічно обґрунтованою. Дисертація і анотація написані й оформлені згідно з чинними нормативними вимогами. Стил ь викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованими на теоретичному і методологічному рівнях.

У вступі чітко сформульовані суперечності, що увиразнюють актуальність досліджуваної проблеми, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, методологічно правильно сформульовано науковий апарат дослідження, розкрито його концептуальні положення та наукову новизну, охарактеризовано методи дослідницького пошуку та практичне значення одержаних результатів. Відображено інформаційні

відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження, публікації; конкретизовано особистий внесок у працях, написаних у співавторстві.

У першому розділі «Теоретичні основи проблеми професійного розвитку педагогів» – особливо цінним, на нашу думку, є те, що дисертанткою розкрито сутність і зміст базових понять дослідження; виокремлено й схарактеризовано сучасні підходи до дослідження професійного розвитку педагогів; визначено роль і сутність науковометодичного супроводу професійного розвитку педагогів, а також проаналізовано стан його реалізації в системі неперервної педагогічної освіти, діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, запропоновано адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів.

Авторкою конкретизовано зміст поняття «професійний розвиток». Здобувачка виділяє такі його складові, а саме: безперервний професійний розвиток; інструмент для оновлення знань і вмінь; міждисциплінарна основа; реконструкція життєвого і професійного досвіду; самоосвіта та курси підвищення кваліфікації; досягнення нової педагогічної якості; набуття нового рівня компетентностей (с. 36 дисертації).

У параграфі 1.2 дослідження професійного розвитку педагогів здійснено через призму методологічних рівнів, зокрема філософського, загальнонаукового. Використання означених методологічних підходів дало змогу дисертантці виокремити сім інноваційних драйверів, які є невід'ємними у професійному розвитку вчителя: 1) знання, навички, вміння, компетентності, майстерність у підборі підходів, які дадуть змогу створювати нові методичні продукти для виконання професійних завдань; 2) креативність, яка базується на знаннях педагогів у здатності комбінувати несхожі поняття, внаслідок чого виникають нові мотиви та способи сприйняття інформації; 3) формування розумових операційних навичок, які створюють оригінальні ідеї й корисні водночас; 4) вміння розв'язувати свої мотиваційні потреби, які сприяють професійному зростанню вчителя та його кар'єри; 5) монотехнологія сталої підтримки професійного розвитку педагогів; 6) цілісність у проектуванні компонентів методичної архітектури для побудови свого професійного середовища на фундаменті методології з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків; 7) володіння педагогом алгоритмами самоорганізованості, яка покращить його педагогічну продуктивність та допоможе створити інновації, які стануть професійним ключем у його вдосконаленні (сс. 49-50 дисертації).

У першому розділі авторкою конкретизовано сутність поняття «науково-методична робота». На думку здобувачки – це постійне

вдосконалення навичок самоосвітньої роботи вчителя, надання йому кваліфікованої допомоги, як у питаннях теорії, так і в практичній діяльності (с. 52 дисертації).

Позитивно оцінюємо, що для розв'язання досліджуваної дисертанткою проблеми у ході наукового пошуку було закладено прикладний характер діяльності методологічної інфраструктури Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу. Так, Литвинюк Г.І. у ході написання дисертації у Тернопільському комунальному методичному центрі науково-освітніх інновацій та моніторингу було створено методичну інфраструктуру науково-методичної діяльності з педагогами громади, що представлено у дисертації в додатку А.

Цікавим прикладом для більш повного уявлення про теоретико-методологічну основу, яка впливає на професійний розвиток педагога є те, що у першому розділі дисертації охарактеризовано Школу педагогів нової формації, Сервісно-моніторинговий центр, Міжшкільний клас консультанта як інноваційні форми методичної роботи.

У другому розділі «Неформальна освіта як засіб професійного розвитку педагогів» розглянуто концепцію «Навчання впродовж життя» як інтегральний складник неформальної освіти, визначено роль і місце неформальної освіти у системі неперервного навчання педагогів, проаналізовано її вплив на формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога. Визначено компоненти неформальної освіти та розкрито їх змістову спрямованість. Запропоновано схему-модель «Індивідуальна траєкторія професійного розвитку педагогів». Проаналізовано діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників, визначено та схарактеризовано інноваційні методичні продукти як стратегічні наративи неформальної освіти у маркетинговій діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Важливо, що дисертанткою визначено, що проблеми неформальної освіти в галузі освіти України не завжди розглядалися науковцями, бо на рівні законодавчому держава не визнавала цей вид освіти для позитивної практики. Часи змінюються, і зростає роль неформальної освіти, яка є джерелом компетентностей для педагога, підсиленням його професійного розвитку та позитивною практикою в педагогічному обігу для безперервного удосконалення (с.79 дисертації).

Цікавим, на нашу думку, є приклади зарубіжних позитивних моделей освіти впродовж життя (Lifelong Learning), які проаналізовано авторкою у

параграфі 2.1. Зокрема, це шведська модель неформальної освіти, яка базується на ключовому завданні сталого розвитку громадянського суспільства, що формує цінності для своїх громадян, які слугуватимуть їм впродовж самостійного життя на демократичній основі. А також досвід народної освіти в Нідерландах, яка має дві назви: неформальна і природня. Нідерландська освіта більше охоплює додаткові заняття, гуртки, секції, до яких мають доступ особи різного віку. Уряд Нідерландів постійно шукає нові механізми підтримки закладів, які здійснюють неформальну освіту для розвитку партнерських зв'язків.

Інформативною, на нашу думку, є таблиця 2.1, у якій представлено вітчизняні освітні платформи неформальної освіти, що суттєво допомагають розширити знанневий концепт сучасного вчителя.

Вагомим науковим здобутком також вважаємо представлені в дисертації моделі «Індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогів» (рис. 2.1), «Мотиваційна модель як інструмент професійного розвитку педагогів» (рис. 2.2), «Концептуально-маркетингова модель професійної компетентності педагога сприяє розробці нового інструмента комплексних управлінських рішень – стратегії маркетингової діяльності Центру професійного розвитку педагогічних працівників» (Стратегія) (рис. 2.3).

Цікавими для вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти вважаємо запропоновані дисертанткою багатофункціональні інноваційно-організаційні структури методичної роботи з педагогічними кадрами в системі неперервної освіти, які укладені з урахуванням компетентнісного, діяльнісно-творчого, андрагогічного, системного, праксеологічного й аксіологічного підходів на основі моделей, Комплексне освітнє трансфер-містечко інноваційних можливостей (додаток Г 1-30), Інтерактивна школа сучасного вчителя, Корпоративна Школа Супервізії, Міжгалузєва лабораторія компетентного методиста, Школа педагогів нової формації, Сервісно-моніторинговий центр, які описані в параграфах 2.3, 2.4 дисертації.

У третьому розділі «Упровадження монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти в діяльність центрів професійного розвитку педагогічних працівників» розроблено, теоретично обґрунтовано й апробовано монотехнологію сталої підтримки професійного розвитку педагогів засобами неформальної освіти в діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, експериментально перевірено її ефективність, проаналізовано результати експериментального дослідження.

Обґрунтування монотехнології сталої підтримки професійного розвитку педагогів в системі інтеграційних освітніх процесів дисертантка розглядає у площині реалізації функціонально-змістових векторів персоніфікованої траєкторії педагога, а саме: діагностичного, концептуального, інноваційного, маркетингового, а також менеджменту.

Литвинюк Г.І. розглядає монотехнологію як інструмент сталої підтримки професійного розвитку педагогів, досвіду навчання шляхом використання засобів неформальної освіти в площині саморозвитку особистості фахівця впродовж педагогічної діяльності» (с. 138 дисентації).

Експериментальне дослідження проводилося на базі 65 закладів освіти Тернополя в тому числі на базі Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу та закладів освіти. Загальна кількість педагогів, які були задіяні в експерименті становила 1265 осіб. Дослідницька робота щодо аналізу визначення ефективності МоноТехнології тривала упродовж 2018-2023рр. і відбувалася у три етапи. Перший етап – діагностично-аналітичний (2018-2019 рр). Другий етап – експериментально-діяльнісний (2019-2022 рр.). Третій етап (2022-2023 рр.) узагальнювально-коригувальний.

Діагностування наявного рівня сформованої індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога апробовано на практиці через: мотиваційну модель як інструмент професійного розвитку педагогів; адаптивну модель науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів; індивідуальну траєкторію професійного розвитку педагогів. У таблиці 3.2 авторкою визначені критерії, показники, продуктивні інструменти та ознаки сформованої траєкторії професійного розвитку педагогів. Для перевірки сформованості мотивації до професійного зростання педагога, його самовдосконалення дисертанткою Литвинюк Г.І. було проведено опитування (додаток Б. 4).

Цікавим, на нашу думку є запропонована формула успіху для моделювання педагогом кар'єрної стратегії педагогів яка представлена дисертанткою у рис. 3.7. Відповідно до цієї формули для професійного та життєвого успіху педагогу як професіоналу корисно мати сформовану готовність до успішної кар'єри, відповідно до кар'єрної стратегії, розробити свій план на 2-5 років. Кар'єрна стратегія повинна містити короткий план дій через: Хочу! Можу! Знаю! Потрібно! Корисно! Актуально! Коли? Як?

Для діагностики рівня сформованості індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагога за результативним критерієм було використано SWOT-аналіз.

У третьому розділі експериментально перевірено ефективність запропонованої монотехнології. Для забезпечення коректності результатів щодо ефективності впровадження монотехнології дисертанткою проаналізовано одержані дані за мотиваційним, професійним, результативним критеріями на кожному етапі експериментального дослідження. Перевірку статистичної значущості результатів упровадження монотехнології здійснено за допомогою критерію χ^2 Пірсона; перевірку зв'язку між даними за сформованим та несформованим рівнями діагностичної та зацікавленої груп за мотиваційним, професійним і результативним критеріями було проведено відповідно – за допомогою дисперсійного аналізу даних з використанням критерію критичного розподілу Фішера. Отже, дисертанткою встановлено, що в основі дисперсійного аналізу даних була сформульована гіпотеза про те, що середні значення кількісної змінної по групах (дослідницькій групі (далі ДГ) і зацікавленій групі (далі ЗГ)) залежать від участі в зацікавленій групі (ЗГ) і значимість впливу фактора «зацікавленості» прослідковується за усіма критеріями (мотиваційним, результативним, професійним), а отже істотно впливає на показник якості. Встановлено, що Fфакт по несформованому рівню результативного критерію значно перевищує Fфакт по сформованому рівню, що є результатом підвищення кількісних показників середнього значення відхилень по сформованому рівню ($8912 > 2778$, $913 > 116$, $4247 > 1331$) і остаточно дисперсія має найменше значення порівняно з остаточною дисперсією за мотиваційним та професійним критеріями. Отримані результати статистичної значущості, які були здійснені за допомогою критерію χ^2 Пірсона, а також дисперсійного аналізу зв'язку між даними по сформованому та несформованому рівнях ДГ і ЗГ за мотиваційним, професійним і результативним критеріями засвідчують результативність запропонованої монотехнології та доцільність її упровадження в діяльність Центру професійного розвитку педагогічних працівників.

Динаміка експериментальних даних, отриманих на контрольному та констатувальному етапах, свідчить про вплив фактора «зацікавленості» на зростання кількісного показника за результативним критерієм за сформованим рівнем: ДГ – 36,8%; ЗГ – 51,6%; за професійним критерієм: ДГ – 36,8%; ЗГ – 54,3%; за мотиваційним критерієм: ДГ – 41,7%; ЗГ – 56%. Також варто зазначити, що кількісний показник щодо несформованого рівня зменшується за результативним критерієм: ДГ – 15,2%; ЗГ – 7,3%; за професійним

критерієм: ДГ – 13,1%; ЗГ – 11,1%; за мотиваційним критерієм: ДГ – 20,5%; ЗГ – 9%. Отримані результати засвідчують ефективність запропонованої монотехнології та доцільність її впровадження в діяльність Центру професійного розвитку педагогічних працівників.

Зміст дисертації відзначається змістовою завершеністю, цілісністю, влучною аргументацією фактів. Заслугове схвалення широка апробація результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Публікації Литвинюк Г.І. відображають усі основні положення дисертації.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях Литвинюк Г.І. не виявлено.

Водночас, разом із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертантки вважаємо за доцільне висловити певні зауваження та побажання в контексті наукової дискусії:

1. У першому розділі дисертації (п.1.3) доволі широко представлено питання науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів, багато уваги приділено виокремленню проблем, які потребують вирішення центрами професійного розвитку педагогічних працівників. Вважаємо, що цей параграф переобтяжений додатковою інформацією, його доцільно було б оптимізувати, матеріал подати компактніше.
2. У дисертації окремий параграф 2.4 присвячено діяльності Корпоративної Школи Супервізії як дієвого механізму неформальної освіти та ефективного інструменту управління професійним розвитком педагогів. Проте вартувало б детальніше розкрити причини і передумови започаткування такої школи.
3. Позитивно оцінюємо, що на сс. 40-41; с. 81 Литвинюк Г.І. проаналізувала зарубіжний досвід неперервного професійного розвитку вчителів у Великій Британії, США, Франції, Німеччині, Китаї, Швеції, Нідерландах. Водночас вважаємо, що робота виграла б, якби дисертантка більш ґрунтовно проаналізувала та виокремила позитивні можливості впровадження зарубіжного досвіду неперервного професійного вдосконалення вчителів, зокрема країн ЄС для покращення якості неперервної професійної педагогічної освіти в Україні.

4. Враховуючи необхідність підвищення якості професійної педагогічної освіти в контексті повоєнного відновлення України, вважаємо за доцільне, щоб дисертантка окреслила перспективи підтримки розвитку професійного розвитку педагогів із наданням рекомендацій та врахуванням реальних можливостей та загроз розвитку неперервної педагогічної освіти в Україні.
5. У дисертації зустрічаються мовленнєві та стилістичні огріхи.

Висновок. Дисертаційна робота «Професійний розвиток педагогів засобами неформальної освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки. За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, вірогідністю основних результатів, змістом і оформленням робота відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка Литвинюк Галина Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Катерина БІНИЦЬКА

Підпис Біницької К.М. засвідчую,
/Начальник канцелярії

Марія КОНДРАТЮК

